

El nom del riu «Anna» i altres dades per a la toponímia borriana

Luciano PÉREZ VILATELA

A M. Luz Abad Huerta

A. EL RIU ANNA

És el nom popular del *riu Sec* o *riu de Betxí*, utilitzat només a Borriana i que no ha trascendit a la toponímia rotular, ja que la carretera N-340 afecta els termes veïns de Vila-real i les Alqueries, on se'l coneix generalment com a *riu Sec*. La denominació *Anna*, però, és recordada pels vells borriancs, que l'escoltaren en la seua infantesa. Els hidrònims són la toponímia més antiga i, per tant, menys manejable d'Europa; tenen una antiguitat de la qual no és possible dubtar.

Cal considerar, encara que la hidronímia és el sector més difícilment rastrejable en la documentació de tota la toponímia, a causa de la inveterant tendència de les èpoques medieval i moderna de citar els menuts cursos fluvials pel nom de la ciutat més important per on passa; i així: *riu de Morvedre* o *riu de Sogorb* al Palància, *riu d'Alcoi* al Serpis, etc. Potser per això no és possible rastrejar, per exemple, el nom del riu Palància en tota la documentació medieval; fins el Renaixement no es recuperarà l'antic hidrònim, sense que hi haja una absoluta seguretat en aquesta identificació, tot i que s'ha implicat una comarca sencera en la denominació. De fet, en la nostra estructura comarcal, la ciutat és sovint políticament anterior a l'organització de la comarca. Aquesta, però, és una altra qüestió.

L'actual desconfiança (1) que ha provocat la denominació *Anna* s'origina més en el refús de la pretensió d'explicar el topònim *Burriana/Borriana* a través d'aquest (2), que en l'escepticisme dels estudiosos davant els apel·latius populars, que són una part fonamental de la toponímia.

Evidentment, el topònim *Burriana* no ve de l'hidrònim en qüestió, sinó de l'antropònim *Burrius* (3), variant de *Burrus* (4). Aquests dobles, amb *i* i sense *i* abans del sufix, són corrents en els onomàstics hispànics i europeus de l'època pre-romana, com en els casos hispànics de *Acca/Accius* (5), *Arrus/Arrius* (6), *Allus/Allius* (7), *Celtus/Celtius* (8), *Attus/Attius* (9). El sufix que acompanya *Burrius* és el sufix *-ana*, en masculí *-anus*, abundant a tots els països romànics per a la denominació de llocs derivats d'un antropònim, segurament el posseïdor. L'evolució de la forma romanç, igual que en el lèxic comú, es dona a partir de l'acusatiu.

Burrus apareix dins d'Hispania a Àvila (10), i *Burrulus*, derivat d'aquest,

a Astorga (11). *Burrus* i *Burrius*, així com el femení *Burra*, són freqüents a les Gàl·lies Narbonenses i a Aquitània (12), així com als Camps Decumats de la Germània (13); també hi ha algun cas a Ilíria i a Itàlia (14). *Burranus* és present a la Germània Inferior (15).

No existiren personatges famosos anomenats *Burrius*, si exceptuem el denominador de la nostra ciutat en qüestió, totalment desconegut per qualsevol altra cosa i possible responsable també del topònim *Borriol* (concretament *Burriolus*, diminutiu) (16). Hi hagué, però, un *Burrus* molt famós en l'antiguitat imperial romana, que fou preceptor de Neró juntament amb Sèneca, i militar de professió. El seu nom complet fou *Sextus Afranius Sextifilius Burrus*. El gran historiador llatí Tàcit l'esmenta diverses vegades (TAC. *Ann.* 12, 42; 13, 2; 13, 20; 14, 7; 14, 51), i també altres autors (CASS. DIO 62, 13, 1 s.; SUET. *Nero* 35). Procedia de la Gàl·lia Narbonense, on l'epigrafia llatina ens ha proporcionat els exemples citats de l'antropònim, que és d'origen celta. Morí l'any 62 d.C (17).

D'altra part, el vocable *Anna* és un radical hidronímic d'origen celta, i el seu significat és el d'*estany*, *marjal*, *bassa*, etc. Així ho acredita una glossa cèltica tardoantiga recollida per Mommsen i altres, que explicita *anam paludem* (18). No és casualitat que el *Guadi-ana*, que conté el mateix vocable, siga el riu hispànic que presenta major quantitat de llacunes al seu curs, en relació amb els altres grans jaços fluvials; així mateix pels seus voltants hi ha altres llacunes càrstiques. El nom de l'antic Guadiana fou *Anas*, però els àrabs i afegiren *Guad-*, que significa *riu* en la seua llengua. Hi ha abundant documentació antiga sobre aquest nom (19).

Schulten mantingué, en contra de tota evidència, que el vocable era «*libio-ibérico*» (20), comparable al riu *Anatis* (al Marroc). Tanmateix, són paraules que difereixen: el genitiu de *Anas* és *Anae* i el d'*Anatis* és també *Anatis*; ambdós radicals no són, doncs, tan semblants. Endemés, no ha estat provat encara que l'ibèric haja tingut cap relació amb el llibi i encara menys que formaren un mateix tronc lingüístic. Schulten no ofereix ni la paraula, ni el radical a què podrien pertànyer ambdós hidrònims. No neguem que pot haver alguna relació entre ambdues paraules, encara que sí que refusen que aquesta pugui atribuir-se a un presumpte origen africà dels íbers històrics, suposició gratuïta de Schulten (22).

Els antics geògrafs eren conscients que la submissió i reaparició del *Anas*: «[...] *et modo in stagna se fundens, modo in angustias resorbens aut in totum cuniculis condens et saepius nasci gaudens* [...]» (PLIN. *NH* 3, 6), que era allò que més cridava l'atenció d'ell. Avui s'explica la suposada circulació subterrània del Guadiana d'una forma més complexa, en relació amb el fenomen càrstic; tinguem en compte, però, que per als antics el riu es fonia *in stagna*. Aquesta veu llatina és l'origen del vocable valencià *estany* (< *stagnum*), convertit en hidrònim propi en el cas de la llacuna d'Almenara.

El modest riu *Anna* de la Plana presentava en l'època ibèrica i romana un jaç baix intensament palustre, una bona mostra del qual encara queda a l'actual Clot de la Mare de Déu, que contrasta vivament amb la sequedat de la resta del jaç als municipis veïns i que explica perfectament les diferències de denominació del mateix riu d'un terme a l'altre: les diferències morfològiques són tan considerables del curs mitjà al jaç, que a Borriana resulta absurd parlar de *riu Sec*, per què s'ha conservat l'antic nom que fa referència a la pantanositat del seu jaç. Existeixen altres albuferes litorals a la costa de la Plana (23).

Sembla pertinent recordar ací que a principis de l'edat del ferro va haver un poblament de la zona, concretament a Vinarragell (24), de gent dels «camps d'urnes» de tradició cultural indoeuropea, la llengua dels quals, segons els estudiosos, seria també d'aquest origen. A l'àrea castellanenca es rastregen en la toponímia antropònims cèltics i paleohidronímia europea. Això no obstant, els nostres primers textos escrits (Betxí, Castelló, La Vall d'Uixó,...) presenten una llengua, la ibèrica, que no sembla indoeuropea. Per la meua part, dubte de l'estricta correspondència entre llengua i cultura material.

A la mateixa capa lingüística, bé «antiga europea», bé cèltica, pertany l'hidrònim *Anna*, nom d'una llacuneta de la província de València, que ha donat nom a un municipi immediat. El seu origen lingüístic és el mateix que el del riu que ara ens ocupa. Una altra llacuneta valenciana, la d'Antella, la forma de la qual és idèntica —i no per casualitat— a la d'Orense, d'Antela, ha de ser relacionada segons el seu nom amb la hidronímia antiga europea, de la qual ja ha parlat Krahe (25)

Un altre hidrònim relacionable amb aquesta mateixa sèrie és, probablement, el riu *Anaveix*, de l'àrea de Barcelona, citat en un document de l'any 921 d.C. Així mateix, existeix una *fonte d'Ana* a Còrsega (26). Potser convinga citar ací el *Anystus*, riu citat en un antiquíssim derroter mariner conservat al poema *Ora Maritima* de l'autor llatí del segle IV d.C., Ruf Fest Aviè (27), que alguns creuen identificable amb el Muga gironí.

La paraula *ana* també és relacionable amb unes quantes de l'irlandès mitjà: *en*, «aigua»; *enach*, «estany»; *on-chu*, «llúdria» (gos d'aigua); i amb l'hidrònim irlandès *On*, el topònim *Onach* i al substantiu *an*, «aigua», «orina», en la mateixa llengua de la família cèltica.

Aquestes formes procedents de les llengües cèltiques tenen unes relacions més àmplies a partir del tema indoeuropeu que els dóna origen, **pen-*, **pon-*, amb alternança apofònica, que en les formes cèltiques citades adquireix grau zero (irlandeses i continentals de la Gàl·lia i d'Hispania). Aquest tema indoeuropeu amb el sufix *-k-* dóna origen a l'antic indi *panka*, «tarquim», «excrement», «pantà»; al germànic **fango* o **fang*, forma suposada com a originària de les veus romances: català *fang* (> castellà *fango*); provençal *fanc*, *fanga*; francès antic *fanc*; francès *fange*; italià *fango*;

antic alt alemany **fuht*, «humit» (d'un antic germànic *funht* (*ja*), procedent de l'indoeuropeu **pn-k-t(i)o*, d'on també l'irlandès mitjà *eicne* «salmó», de **pen-k-inio*. També deriven de la mateixa rel el gòtic *fani*, «tarquim»; l'antic islandès *fen*, «pantà», i l'anglosaxó *fen(n)* «pantà»; l'antic alt alemany *fenna*, *fenni*, «pantà»; l'antic prussià *pannean*, «fangar»; lituà *paniabùde*, «fals reig»; el letó *pane*, «aigua de fems» (28).

S'haurà observat que el grau zero de la rel indoeuropea només el posseeixen en aquest cas les llengües cèltiques. No és d'estranyar, doncs, que una de les característiques de l'antic celta siga la pèrdua de **p* indoeuropea (29). La *p* inicial d'alguns vocables de llengües cèltiques (cf. el gal·lès *penn*, «cap») s'explica per la transformació de **q* inicial indoeuropea.

L'hidrònim *Anna* és, doncs, d'origen cèltic més aviat que indoeuropeu. De les llengües cèltiques, la que degué d'originar-lo fou la celtibèrica: a la Celtibèria naixia el famós *Anas* (Estrabó, 3, 4, 12, etc.) i per la seua relativa proximitat, endemés, resulta més coherent pensar amb la gal·la, amb una altra llengua cèltica.

M. Sevilla (30) assenyala en la toponímia asturiana la coexistència de l'oclusiva labial sordal **p* indoeuropea d'alguns topònims (cf. riu Ponga, *ponka*) al costat d'altres que l'han perduda (cf. *pletísama* o *bletísama*; *Ledesna*, a més a més de les *Ledesma* de la meitat nord d'Espanya). Quelcom semblant podem apuntar sobre la hidronímia castellenca: *p* es conserva en *Palància* i probablement en *Palanques*, i s'ha perdut en *Anna*.

B. DADES SOBRE EL SUFIX -ANA, DE BORRIANA

El meu mestre D. Fletcher (31) fou el primer entre nosaltres a cridar l'atenció sobre la presència de *Borrianus*, *Borriano* a l'Occitània medieval i l'antiga Narbonense romana, l'actual sud de França. És important recordar ara que el ja citat Afrani Burro era d'aquesta mateixa regió. Sanchis Guarner i el meu company J.M. Palomero (32) desenvoluparen els aspectes lingüístics de la seua derivació. Ací ens limitarem a afegir-hi alguns detalls.

D'antuvi, tinguem en compte que tant *Anna*, el riu, com *Burrius* i semblants, són paraules cèltiques, i no les úniques als territoris valencians, que eren de llengua ibèrica abans dels romans.

Passem al sufix: els toponimistes s'han ocupat del sufix *anus/ana*, sobretot a l'àmbit gal·lo-romànic (33), i han arribat a afirmar que marca els límits de la colonització romana a diverses de les zones sud-gal·liques. A l'àmbit hispano-romànic ha estat molt menys estudiat i s'ha dit (34) que és menys abundant que a l'àrea gal·lica.

Segons Caro Baroja (35), l'examen dels antropònims que acompanyen els sufixos mostra que majoritàriament procedeixen d'època romana i no

medieval, en què se seguiren generant. Opine també d'aquesta manera pel que fa al cas de *Burriana*, ja que *Burrius* és inusual a l'edat mitjana com a onomàstic, però no a l'edat antiga.

Rostasing (36) considera també que aquests topònims s'originaren en època romana en el cas de la Provença. El mateix opina Bianchi per a la Toscana (37). Aebischer, tanmateix, manté que no tots els topònims en *-à* o *-nyà* de Catalunya vénen de l'època romana (38). Cal que hi considerem a més la diferenciació entre les formes catalanes *Cornellà*, *Sarrià*, etc. (de *Cornelius* i *Sarrius*, respectivament) i les valencianes *Burriana*, *Meliana*, *Artana*, *Sollana*, etc.

No obstant això, algun estudiós ha pensat que el sufix *-ana* pot remuntar en alguns casos —segons l'antropònim de què es derive— a un estrat preindoeuropeu i proto-indoeuropeu (39), encara que considere que fóra millor pensar en supervivències onomàstiques. Aebischer, per la seua part, creu que alguns noms en *-anum* provenen d'una capa anterior als romans i que altres podrien procedir d'antropònims ja sufixats en origen (40): en el cas de *Burriana* el primer és evident, com ja hem vist.

Segons Serra (41), els topònims en *-ana* devien provenir de l'ablatiu singular femení llatí, mentre que segons Bobes (42) no vulneren la norma comuna, això és, vénen de l'acusatiu. Meister (43) va mantenir que els noms personals en *-anus*, formats sobre gentilicis en *-ius*, no aparegueren fins el segle II a.C., època en què els gentilicis passaren d'adjectius a substantius.

¿Com es produí l'allargament dels primitius topònims amb un nou sufix, com en els casos de *Anxanum*, *Teanum*, *Arpinum*, *Camerinum*, que ja existien durant la República romana? Morano (44) apunta que en llatí les relacions d'un substantiu amb un altre s'expressaren sempre mitjançant adjectius, la qual cosa motivà que l'adjectiu fóra també la forma més utilitzada per a expressar relacions amb topònims. Endemés, en llatí fou corrent entre els topònims que la forma més usada acabàs quedant petrificada com a forma normal d'aquests, sense afegir res de nou al seu significat.

Ja que la rel dels topònims hispànics en *-ana* no és sempre un antropònim llatí, sinó que sovint ve d'un d'aquells antropònims d'origen pre-romà que pervisqueren sota el domini de Roma, com és el cas de *Burriana*, *Artana*, etc., és evident que aquests topònims no foren importats, sinó formats al propi país (45).

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES

- 1.- PALOMERO I ALMELA, J.M., «L'etimologia del nom de "Borriana"» *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* (BSCC) LII (1976), p. 111.
- 2.- TRAVER MATEU, V., «Toponimia y Filología: Burriana y Peñíscola», *Burris-ana*, núm. 115, X (1969), p. 106 i ss.
- 3.- SANCHIS GUARNER, M., «Borriana y Borriol», *Burris-ana*, núm. 125, XV (1972), p. 7; PALOMERO, *op. cit.*, p. 106 i ss.
- 4.- FLETCHER VALLS, D., «Notas sobre "L'etimologia del nom de Borriana" de J.M. Palomero», BSCC LII, (1976), p. 106 i ss.
- 5.- ALBERTOS, M.L., *La onomástica personal primitiva de Hispania Tarracoenense y Bética*, Salamanca, 1965, p. 5, amb abundant bibliografia sobre cada antropònim, s.v.
- 6.- WHATMOUGH, J., *Dialects of Ancient Gaul*, Ann Arbor, 1949-1950, p. 1062; ALBERTOS, *op. cit.*, p. 36
- 7.- ALBERTOS, *op. cit.*, p. 18
- 8.- WHATMOUGH, *op. cit.*, p. 335; ALBERTOS, *op. cit.*, p. 84
- 9.- ALBERTOS, *op. cit.*, pp. 41-42
- 10.- HÜBNER, E., *Corpus Inscriptionum Latinarum* (CIL) II, núm. 3051=5860, d'Avila, (ed. Berlín, 1869. Amb un *Supplementum* de 1982)
- 11.- CIL II, núm. 2633, pacte dels zoeles; RAMOS LOSCERTALES, J.M., a *Emerita X*, (1942), p. 314; D'ORS, A. a *Emerita XVI* (1948), p. 66; Id., *Epigrafía jurídica de la España romana*, Madrid, 1953, p. 374 i ss.
- 12.- WHATMOUGH, *op. cit.*, p. 204; COROMINAS, J., *Diccionario crítico-etimológico de la lengua castellana*, Madrid, 1954, p. 495 i ss.; ALBERTOS, *op. cit.*, p. 64
- 13.- CIL XIII, núm. 11508 (Berlín, 1899 s.)
- 14.- POKORNY, J., *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Berna, 1947-1959, p. 133 i ss.
- 15.- CIL XIII, núm. 8284
- 16.- SANCHIS GUARNER, M., *Loc. cit.*, p. 7 i ss.
- 17.- ROHDEN, P. von, «Afranius» 3,a *Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft* (RE) I, 1893, col. 712; DERMOTT, W.C. Mc., *Latomus* 8, 1949, p. 229 i ss.
- 18.- MOMMSEN, Th., *Monumenta Germaniae Historica. Chronica Minora* I, Berlín, 1892, p. 613; DOTIN, G., *La Langue Gauloise*, París, 1920, p. 226. Mesado en un comentari a Fletcher («Algunes curiosidades toponímicas valencianes» a *Anales del Centro de Cultura Valenciana* (ACCV) núm. 50 (1967), p. 247) assenyala aquest terme *Ana* com un d'estés per la Mediterrània occidental, el significat original del qual és «conca» i posteriorment «marjal», «pantà», «llacuna», «riu» [MESADO, N. «Nota bibliogràfica» a *Burris-ana*, núm. 104 (1967), p. 4] Veguèu LAMOTTE, P., *La base Ana et ses dérivés*, Ajaccio, 1966.
- 19.- POL. 34, 9, 12; STR. 3, 1, 6; 3, 1, 9; 3, 2, 3; 3, 2, 11; 3, 3, 5; 3, 4, 12; 17,

3, 25; MELA, 3, 3; PLIN, *NH* 3, 6; AVIEN., *or. mar.* 208; FLOR, 2, 10, 7; MARCIAN. 2, 13; Ptol. 2, 4, 2; 2, 5, 1; 2, 5, 2; DIMENS. 13, 9; div. 16, 3R; it. 431, 8; HYDAT. 90; HÜBNER, E., *Monumenta Linguae Ibericae*, Berlín, 1893, p. 220; SCHULTEN, A., *Geografía y etnografía antiguas de la Península Ibérica*, II, Madrid, 1963, p. 65 i ss.

20.- SCHULTEN, *op. cit.*, p. 65 i ss.; s'inspira en HÜBNER, E., *op. cit.* p. 220, sense manifestar-ho.

21.- Scylax 112; Plin. *NH* 5, 9; HÜBNER, E., *op. cit.*, p. 220

22.- SCHULTEN, A., *Numantia I. Die Keltiberer und ihre Kriege mit Rom*, Munich, 1914, p. 27 i ss; Id., *Tartessos*, Madrid, 1971, p. 15, 52, 185, ambdós treballs amb una bona dosi de nazisme, si més no en aquesta qüestió. Per a compensar, vegeu FLETCHER, D., *Problemas de la cultura ibérica*, València, 1960; ARRIBAS, A., *Los iberos*, Barcelona, 1965. Sobre la llengua ibèrica, un estat de la qüestió en FLETCHER, D., «Lengua y epigrafía ibéricas» a *Arqueología del País Valenciano, panorama y perspectivas*, Alacant, 1985, p. 281 i ss.

23.- ROSELLÓ I VERGER, V.M., «Les albuferes valencianes del nord», a *Centre d'Estudis de la Plana*, núm. 5, 1986, p. 23 i ss.

24.- MESADO, N., «Vinarragell (Burriana, Castellón)» a *SIP de València. Trabajos varios del SIP*, 46, (València, 1974); Ruiz Zapatero, G., «Las penetraciones de campos de urnas en el País Valenciano» a *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses* 5 (1978), p. 205 i ss; GUSI, F., *Castellón en la prehistoria*, Castelló, 1984, p. 194 i ss; MESADO, N.-ARTEAGA, O., «Vinarragell (Burriana, Castellón) II» a *Trabajos varios del SIP*, núm. 61 (València, 1979).

25.- KRAHE, H. «Alteuropäische Flussnamen», a *Beiträge zur Namenforschung* (BN) 6 (1955), p. 1 i ss; Id., *Sprache und Vorzeit*, Heidelberg, 1954, p. 48 i ss; Id., *Struktur der alteuropäischen Hydronymie*, Wiesbaden, 1962, p. 7 i ss., els hidrònims són els fòssils de la toponímia.

26.- HUBSCHMID, J., «Toponimia prerromana», a *Enciclopedia Lingüística Hispánica* I (Barcelona, 1955), p. 27, 138.

27.- Avien. «ora mar.» 547; SCHULTEN, A., *Fontes Hispaniae Antiquae* I (2a. Barcelona, 1955), p. 27, 138.

28.- FEIST, S., *Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache*, Leiden, 1939, p. 142; WARTBURG, W. von, *Französisches etymologisches Wörterbuch* 3 (Leipzig, 1934), p. 410-412; COROMINAS, J., *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, II (Madrid, 1980), p. 487-488; POKORNY, J., *Indogermanisches*, *op. cit.*, p. 807; Id., «Zu keltischer Namen» a BN 2, (1950-1951), p. 37-38; DE VRIES, J., *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*, Leiden, 1962, p. 117 i ss.; VENDRYES, J., *Lexique etymologique de l'irlandais ancien*, Dublín-París, 1959, a-71; WALDE A., HOFMANN, J.B., *Lateinisches etymologisches Wörterbuch* II (Heidelberg, 1965), p. 243.

29.- PEDERSEN, H., *Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen* I

(Gotinga, 1909), p. 90-94; LEWIS, H, PEDERSEN H., *A Concise Comparative Celtic Grammar*, Gotinga, 1974 (3a), p. 26-27.

30.- SEVILLA, M., *Toponimia de origen indoeuropeo prelatino en Asturias*, Oviedo, 1980, p. 85 i ss.

31.- FLETCHER, D., *op. cit.*, ACCV núm. 50, p. 247.

32.- SANCHIS GUARNER, M., *op. cit.*, a *Buris-ana*, núm. 125, p. 7 i ss.; PALOMERO, J.M., *op. cit.* a BSCC, p. 106 i ss.

33.- BAUDOT, M., «Contribution à l'histoire des civilisations et des complements, le dénomiage de quelques suffixes de la toponymie française» a *IV Congrès International des Sciences Onomastiques*, Upsala, 1952, p. 10.

34.- BOBES, M.C., «La toponimia romana en Asturias» a *Emerita XXVIII* (1960), p. 248 i ss, 256 i ss.

35.- CARO BAROJA, J., «Algunas notas sobre la onomástica antigua y medieval» a *Hispania* 3, p. 543.

36.- ROSTAING, Ch., «Les domaines gallo-romaines en Provence», a *I Congrès International de Sciences Onomastiques* (CISO), París, 1938.

37.- BIANCHI, «La declinazione nei nomidi luogo de la Toscana» a *Archivio glottologico italiano* 10 (1886-1888), p. 408.

38.- AEBISCHER, P., *Etudes de toponymie catalane*, Barcelona, 1926, p. 53-57.

39.- BAUDOT, M., *op. cit.*, p. 10

40.- AEBISCHER, P., *op. cit.*, p. 49

41.- SERRA, G., *Contributo toponomastico alla teoria della continuità nel medioevo della comunità rurali romane e prerromane dell'Italia superiore*, Roma, 1931, p. 189.

42.- BOBES, M.C., *op. cit.*, p. 257; a Astúries n'hi ha de diferent gènere i nombre gramatical romanç, EAD. «La toponimia romana de Asturias (continuación), nombres de lugar con el sufijo -ana», a *Emerita XXIX* (1961), p. 1 i ss.

43.- MEISTER, K., *Laeteinische-griechische Eigenamen I, Altitalische und romische Eigennamen*, Leipzig, 1916, p. 81 i ss.

44.- MORANO, C., «Los sufijos latinos en -anus» a *Actas del V Congreso Español de Estudios Clásicos*, Madrid, 1978, p. 759-763.

45.- Repassant fitxes bibliogràfiques he trobat que D. DETSCHEW, *Die thrakische Sprachreste*, (Viena 1957), s.v. *Pánax*, nom de rierol, esmenta el gal *ana*. A TÓVAR, en la seua ressenya de *Emerita XXVII* (1959), p. 394, recorda el *Guadi-ana* a propòsit d'això. *Panex* manté la p- inicial de **pn-k-t(i)o* i ha evolucionat menys que les llengües occidentals, singularment les cèltiques. Així mateix, el citat riu *Anaveix* a l'àrea barcelonina ha de relacionar-se amb l'antiga ciutat d'*Anabis*, citada a l'època romana per Claudi Ptolomeu (2, 6, 71).